

ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΛΑΪΤΖΟΓΛΟΥ
stclair@yahoo.gr

Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΜΟΥ*

• «Το πρώτο σου χρέος, εκτελώντας τη θητεία σου στη ράτσα, είναι να νιώσεις μέσα σου όλους τους προγόνους. Το δεύτερο, να φωτίσεις την ορμή τους και να συνεχίσεις το έργο τους. Το τρίτο σου χρέος, να παραδώσεις στο γιο τη μεγάλη εντολή να σε ξεπεράσει»
[N. Καζαντζάκης, "Ο Βραχόκηπος", 1960. Μετάφρ. Παντελή Πρεβελάκη. Εκδόσεις Ελένης Καζαντζάκη, 1981. 82.]

ΚΑΘΕ εποχή έχει τη δική της οπτική απέναντι στα γεγονότα και τα πρόσωπα... Στα ύστερα χρόνια της δεκαετίας του '50, ο διασημότερος τότε στο εξωτερικό Έλληνας συγγραφέας, ο Νίκος Καζαντζάκης (1883-1957), θεωρούνταν ήδη ανεπιθύμητος από την Εκκλησία και τη διανόηση του τόπου μας! Πλην ελαχίστων εξαιρέσεων... Τα βιβλία του, αν και όχι απαγορευμένα όπως τον καιρό της χούντας (1967), λίγα σχολιαρόπαιδα τολμούσαμε να τα διαβάσουμε. Το μετεμφυλιακό κλίμα ήταν βαρύ για ό,τι προερχόταν από την Αριστερά και δεν είναι διόλου τυχαίο το ότι, ο Νίκος Καζαντζάκης που προτάθηκε αρκετές φορές για το Νόμπελ Λογοτεχνίας, δεν το πήρε ποτέ. Η σκόπιμη διάβρωση της ιδεολογίας και του έργου του πήγαζε, δυστυχώς, απ' τον τότε «πνευματικό» κόσμο της χώρας, σε αγαστή σύμπραξη με κυβερνήσεις και Εκκλησία.

... ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΗ του 1957 ήμασταν στην Α' τάξη Γυμνασίου, στη Θεσσαλονίκη. Ανήμερα του Αγίου Δημητρίου πηγαίναμε στο σχολείο για τη μεγάλη γιορτή. Η διαδρομή από την Παιδόπολη μέχρι την οδό Συγγρού όπου βρισκόταν το Στ' Γυμνάσιο, αρκετή. Άλλοι κάνανε σκαλομαρία στο τραμ κι άλλοι πηγαίναμε ποδαράτοι. Εκείνη τη μέρα, 26 του Οκτώβρη, ο ουρανός ήταν έτοιμος για βροχή. Μια φθινοπωρινή μελαγχολία κυριαρχούσε. Με όξι και πολύ έντονα γράμματα, μάλλον σε δίστιπλο, διαβάσαμε στις πρώτες σελίδες των αθηναϊκών εφημερίδων την είδηση θανάτου του Καζαντζάκη. Σε διπλανές στίλες, με μεγαλύτερα γράμματα και φωτο-

γραφίες, η άφιξη στην Αθήνα της «σεξοβόμβας» του Χόλιγουντ, Τζέιν Μάνσφιλντ! Μικρό μέτρο σύγκρισης κι αξιολόγησης των γεγονότων από τις «ανεξάρτητες» τότε εφημερίδες.

ΘΥΜΑΜΑΙ πως μια περίεργη κι ανεξήγητη θλίψη μας κυριεύσε. Έτυχε εκείνη την περίοδο με τους φίλους συμπαιδοπολίτες να διαβάζουμε (κρυφά πάντα) Καζαντζάκη! Άλλοι είχαν στο μαξιλάρι τις μεταφράσεις του, εγώ διάβαζα το «Ταξιδεύοντας: Αγγλία». Προσωπικά δεν πολυσυμπαθούσα τον Κρητικό συγγραφέα, αφού μέσα μου όλα, μετά τον εμφύλιο, ήταν αρνητικά για τη λεγόμενη αριστερή διανόηση. Μού'κανε όμως εντύπωση ο τρόπος γραφής του, με την παράξενη ιδιωματική γλώσσα και περισσότερο με τη διεισδυτική ματιά του στην περιγραφή του χαρακτήρα και του τρόπου ζωής των Εγγλέζων.

ΑΥΤΟ που χαρακτήριζε όμως στη μνήμη μου είναι πως, την ίδια μέρα (του Αγίου Δημητρίου) μέσα στην τάξη ο θεολόγος καθηγητής μας -ένας υπέροχος Κρητικός ονόματι Χλαμπουτάκης- μας μίλησε για το Ν. Καζαντζάκη! Θυμάμαι επίσης πως κάποιος κακεντρεχής συμμαθητής μας τον διέκοψε: «Μα, γι αυτόν τον κομμουνιστή, τον άθεο, μας μιλάτε;», είπε. Ταραχτήκαμε. Αναψοκοκκίνησε ο καθηγητής! Τί θα μπορούσε να πει, όταν και μόνο η λέξη Καζαντζάκης στο σχολείο ήταν δυνατόν να προκαλέσει «άνωθεν» παρεμβάσεις καθώς, όπως φημολογιόταν, η Εκκλησία τον είχε αφορίσει; Κι όμως, ο καθηγητής μάς κοίταξε με εκείνο το βλέμμα που σήμαινε «είστε παιδιά και δεν ξέρετε...!» και συνέχισε

Καζαντζάκης Ν. -ΑΣΚΗΤΙΚΗ.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ- Ξυλογραφία Αγ. Τάσου.

με πλιότητα και «σέβας» για τον συντοπίτη του συγγραφέα. Επιχειρηματολογώντας δε, μας τόνισε πόσο πάνω από ιδεολογίες και δόγματα βρισκόταν η σκέψη του μεγάλου Καστρινού και πόσο οι Έλληνες «λόγιοι» της εποχής του, λόγω φθόνου ή μίσους, ήθελαν να τον ταπεινώσουν. Η αλήθεια είναι ότι μας έπεισε και για την πίστη στο Θεό του Καζαντζάκη και για το τί σήμαινε κομμουνισμός για το μεγάλο συγγραφέα. Εκείνη η συζήτηση στάθηκε αφορμή για τις μετέπειτα δικές μας αέναες μεταφυσικές αναζητήσεις (1).

ΑΓΟΡΑΣΑ -και το έχω ακόμη- ένα βιβλίο του Καζαντζάκη, φθινό, τυπωμένο σε πρόστυχο χαρτί: την «Ασκητική» (Salvatores Dei=Σωτήρες Θεοί). Ήταν κάποια κλεψίτυπη έκδοση (λαθροέκδοση) ενός άγνωστου εκδοτικού οίκου με το όνομα «Σύμπαν» (φωτό). Δεν πολυκαταλάβαινα αυτά που διάβαζα, ίσως επειδή η μετάφραση από τα γαλλικά ήταν κακή, ίσως επειδή οι σκέψεις του συγγραφέα δεν ήταν για την ηλικία μου. Όμως, ο Πρόλογος εκείνης της «Ασκητικής» (1951), γραμμένος από τον τότε δ/ντή του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, τον Octave Merlier (2), υπήρξε για μένα αποκαλυπτικός! Με έμπασε στο γενικότερο πνεύμα του Καζαντζάκη και μου έδωσε μερικά στοιχεία κλειδιά για να κατανοήσω και να αγαπήσω την «κρητική ματιά» (le regard cretois) της ζωής. Από τότε, ήξερα περίπου τι θα βρω σε κάθε καζαντζακικό βι-

βλίο. Στα φοιτητικά μου χρόνια απόλαυσα τον «Καπετάν Μιχάλη», με τους ωραίους χαρακτήρες του, ενώ στη Γαλλία διάβασα τον «Αλέξη Ζορμπά» στα γαλλικά. Στην Κρήτη, μισοδιάβασα το «Φτωχούλι του Θεού», μερικά θεατρικά του ασχολήθηκα με την «Αναφορά στο Γκρέκο», βυθίστηκα στο «Ταξιδεύοντας: Ιταλία-Αύγουστος-Σινά-Ιερουσαλήμ-Κύπρος-Μοριάς» και ξεκίνησα την «Οδύσσεια» (3)-το σημαντικότερο «μεταφυσικό ταξίδι» του Καζαντζάκη.

ΣΗΜΕΡΑ, εξήντα χρόνια μετά, ο Καζαντζάκης παραμένει ο αναγκαίος πρεσβευτής της πνευματικής Ελλάδας σε όλο τον κόσμο. Το πιστοποιούν οι συνεχείς μεταφράσεις των έργων του σε ολόενα και περισσότερες χώρες. Κι αν ακόμη, η σημερινή ελληνική καθημερινότητα, με ή χωρίς οικονομικές κρίσεις, κάνει τις τωρινές γενιές λίγο επιφυλακτικές στο να δεχθούν τη φιλοσοφικοπολιτική σκέψη του, ο ίδιος είναι προσφιλής, ειδικά με τον «Ζορμπά» του, ένα λογοτεχνικό δημιουργήμα «παγκοσμιοποιημένο» κι απ' τη μουσική του Μ. Θεοδωράκη. Νομίζουμε πως με τον τύπο αυτό -τον Ζορμπά- ο Καζαντζάκης αγάπησε ισοδύναμα τη ζωή, τον αγωνιζόμενο άνθρωπο και το Θεό. Και, «ανειρνήνετος» ταξιδευτής, ο ίδιος, βρίσκει πάντα τον τρόπο να σε ταξιδεύει στα πολυδαίδαλα μονοπάτια του μοναδικού στοχασμού του. (20/10/17)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- (1) «Ερχόμαστε από μια σκοτεινή άβυσσο- καταλήγουμε σε μια σκοτεινή άβυσσο- το μεταξύ φωτεινό διάστημα το λέμε Ζωή.» (Ασκητική, Salvatores Dei. Αθήνα, 1945. 7.)
- (2) Octave Merlier (1897-1976). Γάλλος ελληνοσίστης, για χρόνια δ/ντής του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών. Το 1945 κατόρθωσε να εξασφαλίσει από τη γαλλική κυβέρνηση 140 υποτροφίες για σπουδές στη Γαλλία, που δόθηκαν σε νεαρούς τότε Έλληνες διανοούμενους και επιστήμονες, μεταξύ των οποίων οι Κορνήλιος Καστοριάδης, Κώστας Αξελός, Νίκος Ξυβρόντος κ.α., γλιτώνοντάς τους έτσι από τον εμφύλιο σπαραγμό.
- (3) «Ψευτόνειρό 'ναι τα γεράματα και φαντασιά 'ναι ο χάρος /όλα 'ναι της ψυχής καμώματα και του μυαλού παιχνίδια,/όλα αλαφρό μελέμι που φυσάει και τα μελίγγια ανοίγουν-/ε' όνειρο απόλαυρα σνειρεύτηκε κι έγινε ο κόσμος τούτος-/ας κάμουμε του κόσμου κατοχή, παιδιά, με το τραγούδι» (Οδύσσεια, [Πρόλογος], 65-69. 1938. Εκδόσεις Δωρικός, 1960. 8.)

* Στο σύγχρονο καζαντζακικό homo itinerans, Γ. Στασινάκη

Διαβάζοντας
 ΠΕΡΙ

-Δεν ελιγίζω τίποτα, δεν φοβάμαι τίποτα, είμαι καλύτερος, Καζαντζάκης Ν.-

